

Staande figuur

Karel Appel (Amsterdam 1921)

Cobra Museum voor Moderne Kunst Amstelveen | 1947. Hout, spijkers, zwarte verf, Hoogte 70 cm
Herkomst: buitenlandse bedrijfscollectie

De CoBrA-groep (Copenhagen- Brussel- Amsterdam) omvatte in zijn bestaan tussen 1948 en 1951 enkele tientallen internationale leden. Voor een groep die zo kort heeft bestaan is haar invloed op de moderne kunst opmerkelijk. Met name de liefde voor het experimenteren met onderwerp, inspiratiebronnen en materialen vond veel navolging. De belangrijkste Nederlanders binnen CoBrA waren zonder twijfel Karel Appel, Constant en Corneille. Zij waren allen betrokken bij de oprichting van de groep in 1948 in Parijs en hebben een duidelijke stempel gedrukt op de Nederlandse bijdrage aan CoBrA.

MATERIALEN

Karel Appel (Amsterdam 1921) is bij het grote publiek voornamelijk bekend als schilder. Hij is echter ook een begenadigd beeldhouwer. Zijn interesse voor het driedimensionale beeld ontstond reeds in de jaren veertig. Hij zag in het Stedelijk Museum Amsterdam de door toenmalig directeur Willem Sandberg georganiseerde tentoonstellingen van het driedimensionale werk van Kurt Schwitters en Pablo Picasso. Beide tentoonstellingen waren een grote schok voor Appel en een stimulans om zich nog intensiever met beeldhouwen bezig te houden.

Rond 1946 maakte Appel beelden van gips, voornamelijk bustes. Hoewel deze over het algemeen glad afgewerkt en enigszins gestileerd zijn, tonen enkele gipsbeelden reeds zijn interesse voor de Afrikaanse kunst. Meerdere kunstenaars binnen de CoBrA-groep waren net als bijvoorbeeld Picasso maar ook Matisse zeer geïnteresseerd in de kunst van 'primitieve' volkeren. Velen legden een verzameling Afrikaanse beelden en voorwerpen aan die als bron fungeerde voor hun eigen schilderijen, beelden en assemblages.

Appel woonde kort na het einde van de Tweede Wereldoorlog in Amsterdam en leefde net als vele andere kunstenaars in armoede. Hij schilderde landschapjes en portretten in opdracht en struinde het strand van Zandvoort en de Amsterdamse straten af, onderwijl stukjes hout, leer, rubber en allerlei andere materialen verzamelend die later tot objecten werden gecombineerd. Dit vergde een nieuwe instelling van de kunstenaar. In plaats van een blanco canvas, een blok klei of een emmer gips, werd hij geconfronteerd met allerlei voorwerpen die al een heel leven achter zich hadden: reeds bestaande vormen die geïntegreerd moesten worden in een nieuwe sculptuur. De mogelijkheden werden daarbij steeds beperkter. Appel

Karel Appel met het beeld *Staaude figuur* in de Madrid Bar, 1948. Links van hem Constant, rechts van hem Corneille.

streefde in tegenstelling tot Schwitters niet naar zuiver abstracte composities, maar neigde meer zoals Picasso naar enige herkenbaarheid van de beoogde voorstelling. Daarbij stond voor hem de emotionele lading en ontlasting van het werk altijd voorop.

Appel was niet langer tevreden met zijn gipsen bustes en heeft vele ervan vernietigd. Slechts enkele bleven bewaard en werden in de jaren zestig in brons afgegoten. Met de *objets trouvés* (of eigenlijk *objets poubelles*) begon een nieuwe fase in zijn beeldhouwwerk. In de nieuwe sculpturen kon hij zijn creativiteit beter kwijt dan in de meer academische bustes. Het zijn experimenten en Appel slaagt erin met simpele materialen een ongekende uitdrukingskracht te bereiken. Enkele van de totempaalachtige beelden die Appel maakte zijn in uitbundige kleuren beschilderd.

KRACHT EN EENVOUD

Staaude figuur uit 1947 kenmerkt zich door kracht en eenvoud. Het beeld is duidelijk geïnspireerd op het Afrikaanse spijkerbeeld maar Appel geeft het een geheel eigen karakter.

Simpele schijven hout dienen als romp en hoofd voor het figuurtje, dat het midden houdt tussen een mens en een dier. Voor de armen, benen, ogen en oren gebruikt Appel afgezaagde takken en de voeten bestaan uit twee oude plankjes. Het geheel is met grote spijkers in elkaar gezet en Appel gebruikte nog eens tientallen grote spijkers om wenkbrauwen en schaamhaar uit te beelden. Daarna is het met zwarte gouacheverf bewerkt, waardoor een extra dimensie werd toegevoegd. Met de verf voorzag hij de figuur van strepen en benadrukte hij de ogen. Opvallend is dat de boombast niet is verwijderd. Dat geeft het beeld een ruw, primitief, maar toch ook zeer aibaar uiterlijk, hetgeen nog wordt versterkt door de opgeheven armpjes. Het geeft zich als het ware over aan de (kritische) blik van de toeschouwer.

In 1948 stelde Appel enkele van zijn driedimensionale werken tentoon in de Madrid Bar aan het Rokin in Amsterdam. Daar werd een foto gemaakt van Constant, Corneille en Appel trots poserend met *Staaude figuur*. Pers en publiek waren echter ontzet: er werd schande gesproken van deze rotzooi. Een recensent van *De Waarheid* vond Appels draadplastieken ronduit slecht en de spijkerbeelden waren volgens hem kinderachtig. Op zich is dit onbegrip niet zo verwonderlijk. Men had al erg veel moeite met de schilderijen van CoBrA die als geklieder werden afgedaan. De experimentele beeldhouwkunst stond zo mogelijk nog verder af van wat op dat moment bekend

en bemind was. Er bleef voor Appel uiteindelijk niets anders over dan de meeste beelden weg te geven en weg te gooien. Slechts enkele exemplaren hebben de tand des tijds doorstaan. Een aantal felgekleurde en meer abstracte werken werd door Sandberg, die ze toen al wel waardeerde, aangeschaft voor de collectie van het Stedelijk Museum Amsterdam. Deze zijn in sterkere mate dan *Staaude figuur* een vermenging van beeldhouwkunst en schilderkunst en vertonen slechts in de verte de robuustheid van Afrikaanse kunst.

WELKOME AANVULLING

In 2001 werd in het Cobra Museum voor Moderne Kunst in Amstelveen de overzichtstentoonstelling *Karel Appel. Beelden 1936-2000* door velen bezocht. Een jaar later kocht het Cobra Museum Appels schilderij *Women, children, animals* uit 1951. Tot op heden was het museum echter niet in de gelegenheid een sculptuur van Appel van hoge kwaliteit uit de Cobraperiode toe te voegen aan de collectie. Het beeld *Staaude figuur* uit 1947 is een buitengewoon fraai voorbeeld van het voor CoBrA zo belangrijke experiment en Appels driedimensionale werk van eind jaren veertig. Het vormt daarom een zeer welkome aanvulling op de collectie van het Cobra Museum en stelt ons in staat Karel Appel niet alleen als schilder, maar ook als beeldhouwer te belichten. *Staaude figuur* bevond zich jarenlang in een buitenlandse bedrijfscollectie en het is derhalve bijzonder verheugend dat het beeld met steun van de Vereniging Rembrandt teruggehaald kon worden om opgenomen te worden in de Collectie Nederland. *Staaude figuur* zal permanent te bezichtigen zijn ♦

Margot Welle